

**МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ВИДИ ТА ФОРМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ,
ВИМОГИ ДО ЇХ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ.
ПРАКТИЧНІ, ЛАБОРАТОРНІ, ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАНЯТТЯ,
КОНСУЛЬТАЦІЇ ТА КОЛОКВІУМИ**

Методичні рекомендації

Суми – 2013

МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ

СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Методичний відділ

**ВИДИ ТА ФОРМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ,
ВИМОГИ ДО ЇХ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ.
ПРАКТИЧНІ, ЛАБОРАТОРНІ, ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАНЯТТЯ,
КОНСУЛЬТАЦІЇ ТА КОЛОКВІУМИ**

Методичні рекомендації

для викладачів, слухачів магістратури, аспірантів

Суми – 2013

УДК 378.147

Укладачі: Жмайлов В.М., к.е.н., доцент, проректор з науково-педагогічної та навчальної роботи;

Лисенко Н.П., завідувач методичного відділу

Види та форми семінарських занять, вимоги до їх організації та проведення. Практичні, лабораторні, індивідуальні заняття, консультації, колоквіуми / Суми, 2013 рік – 16 стор.

В даних методичних рекомендаціях приведені види та форми семінарів, вимоги до їх організації та проведення, а також описані практичні, лабораторні, індивідуальні заняття, консультації і колоквіуми, вимоги до них, їх структура. Рекомендації призначені для викладачів, слухачів магістратури, аспірантів.

Відповідальний за випуск: Бабошина Г. О., методист методичного відділу.

Рекомендовано до видання методичною радою Сумського національного аграрного університету, протокол №__2__ від _14 жовтня_ 2013 року.

© Сумський національний аграрний університет, 2013

ЗМІСТ

	Стор.
1 Вступ.....	5
2 Види та форми семінарських занять, вимоги до їх організації та проведення.....	5
3 Семінарські заняття	5
4 Види семінарських занять.....	6
5 Форми проведення семінарських занять.....	10
6 Методика підготовки семінарського заняття.....	11
7 Функції семінарських занять.....	12
8 Алгоритм підготовки до семінарського заняття.....	14
9 Практичне заняття	14
10 Лабораторне заняття	16
11 Індивідуальне навчальне заняття.....	17
12 Консультація.....	17
13 Колоквіум.....	18
14 Література.....	19

ВСТУП

Семінарські, лабораторні та інші види практичних занять мають бути своєрідним полігоном, на якому майбутні фахівці формують професійні вміння й навички. До того ж участь студентів у практичних заняттях забезпечує оптимальні умови для інтелектуального розвитку особистості, оволодіння раціональними методами та прийомами практичної діяльності, формування соціальної зрілості майбутніх фахівців.

У структурі навчально-виховної роботи чітко простежуються логічні зв'язки між теоретичною і практичною підготовкою фахівців.

В основі різноманітних видів навчальної діяльності, в яких студенти беруть участь, лежать принципи навчання (науковості, систематичності й послідовності, творчої активності й самостійності, єдності теоретичної і практичної підготовки, професійної спрямованості та ін.).

Види та форми семінарських занять, вимоги до їх організації та проведення

Семінарські заняття отримали свою назву від лат. *seminarium*, що означає розсадник. Вони проводились у давньогрецьких і римських школах як поєднання диспутів, повідомлень учнів, коментарів і висновків викладачів. Подальший розвиток семінарських занять отримали в середньовічних університетах. У XVIII ст. вони призначались в основному для роботи над першоджерелами, переважно з гуманітарних наук.

Семінар — вид навчальних занять практичного характеру, спрямованих на поглиблене опрацювання теоретичного матеріалу. Семінарські заняття сприяють активізації пізнавальної діяльності студентів, формуванню самостійності суджень, умінню обстоювати власні думки, аргументувати їх на основі наукових фактів. Вони сприяють оволодінню фундаментальними знаннями, допомагають розвивати логічне мислення, формувати переконання, оволодівати культурою толерантності, активно впливати на соціальне становлення особистості.

Сучасна вища школа семінарським заняттям відводить значну частину навчального часу. В наші часи семінар - це загальнонавчальна назва широко

застосовуваної форми занять з різноманітних навчальних дисциплін, частіше з дисциплін соціально-економічного й гуманітарного циклів. Семінари проводяться з основних і найбільш складних питань (тем, розділів) навчальної програми. Вони мають цільове призначення щодо поглиблення і закріплення знань, отриманих на лекціях, на інших видах занять і у процесі самостійної роботи з навчальною і науковою літературою, а також прищеплення навичок з узагальнення і викладення навчального матеріалу. Семінари є ефективною формою закріплення теоретичних знань, розвитку пізнавальної активності, самостійності, професійного використання знань у навчальній обстановці.

Види семінарських занять

У практиці навчальної роботи виділяють три різновиди семінарських занять: *просемінари, семінари, спецсемінари.*

Просемінари мають передувати власне семінарам, відігравати вступну, підготовчу роль. Вони передбачають аудиторну роботу студентів під керівництвом педагога, спрямовану на оволодіння вміннями й навичками самостійної роботи з підготовки до безпосередньої участі в семінарах. Технологія проведення просемінарів містить такі компоненти: формулювання викладачем теми заняття, дидактичної мети; добір методичного забезпечення підготовки та проведення заняття; необхідні засоби для реалізації мети; організація студентів на навчальну діяльність безпосередньо на занятті з урахуванням етапів роботи (визначення конкретного питання теми семінару, яке треба опрацювати; рекомендація методів і прийомів опрацювання наукових джерел; виокремлення вузлових питань, наукова аргументація тих чи тих теоретичних положень; організація виступів студентів, постановка запитань, опанування тим, хто виступає, культурою ведення дискусії з дотриманням принципу толерантності; підсумкове слово викладача). Отже, головна функція просемінарів — оволодіння технологією, методикою і технікою роботи на власне семінарах з урахуванням дисципліни.

Просемінари зазвичай проводять на початку вивчення навчального курсу, програмою якого передбачена певна кількість годин на семінарські заняття.

Досить провести 3—4 просемінари, щоб допомогти студентам оволодіти відповідним рівнем технології, техніки й методики підготовки та участі в семінарських заняттях. Якщо студенти перших курсів не проходять такої "школи навчання" шляхом участі в просемінарах, вони зазнають значних труднощів на власне семінарах.

Семінари — більш високий рівень організації навчальної діяльності. Цим видом навчальної роботи передбачено підвищення пізнавальної активності студентів. Технологія організації та проведення семінарських занять передбачає попереднє визначення викладачем теми, основних питань, які виносяться на обговорення, ознайомлення зі списком літератури для опрацювання та методичними рекомендаціями щодо систематизації результатів цієї роботи. Безпосередньо на заняттях відбуваються процеси обговорення основних проблем теми, дискусія, забезпечується активність студентів, підбиваються підсумки, оцінюється діяльність студентів. Загалом семінари мають бути "розсадником знань", забезпечувати інтелектуальний розвиток студентів, формувати у них пізнавальну активність.

У процесі організації та перебігу семінарських занять важливо забезпечити оптимальні умови для спілкування на рівні "викладач — студенти", "студенти — викладач" на засадах демократизму й толерантності. Лише за умов вільного висловлювання власних думок, їх наукового обґрунтування активізується процес пізнання, формуються пізнавальні й соціальні мотиви учіння.

У процесі проведення семінарських занять викладач має цілеспрямовано виховувати в студентів таку етичну рису, як толерантність - терпимість до чужих думок і міркувань.

У системі семінарських занять треба уникати одноманітності їх проведення, вносячи елементи дискусії, гри, змагальності і т.п.

Можна виділити такі різновиди семінарських занять

1. Семінар запитань і відповідей - найпростіша форма семінару, побудована на основі евристичної бесіди (студенти дають відповіді на запитання, що мають проблемний характер і вимагають творчого, продуктивно і логічного мислення,

як от: «Чому...?», «Як ви вважаєте...?», «Чим можна пояснити...?», «Чим відрізняється...?» тощо);

2. Семінар - розгорнута бесіда: передбачає попередню підготовку студентів з визначених завдань.

3. Семінар — колективне читання: студенти зачитують тексти, коментуючи їх зміст з позицій розвитку сучасної науки.

4. Семінар, що передбачає усні відповіді студентів з наступним їх обговоренням.

5. Семінар-дискусія: студенти, маючи програму, завчасно готуються до дискусії та розгортають її безпосередньо на занятті. Є вищим рівнем евристичної бесіди. Найбільш поширеними і ефективними видами дискусії є «круглий стіл», форум, дебати, симпозіум – базуються на обміні думками між усіма учасниками, що привчає студентів самостійно мислити, сприяти розвитку аналітичних навичок, розвиває здатність до виваженої аргументації, обстоювання власної точки зору, адекватно оцінювати себе та поважати думки інших. Формою організації дискусії є «дерево рішень» -метод усіх можливих варіантів. Студенти мають зрозуміти механізм усіх складних рішень, роль викладача (можна залучати студентів) – заносити у колонки таблиці переваги і недоліки кожного з них.

6. Семінар, що передбачає обговорення й оцінювання письмових рефератів студентів.

7. Семінар – наукова конференція: студенти завчасно готують доповіді, у яких висвітлюють результати виконаної ними науково-пошукової роботи, виступають з ними, відповідають на запитання своїх колег.

8. Семінар — теоретична конференція: проводиться зі студентами кількох груп курсу на основі вивчення об'ємного розділу чи цілої дисципліни.

9. Семінар — прес-конференція: кілька студентів готують повідомлення з вузлових питань, а всі учасники включаються в їх обговорення. Студент, який виконує роль прес-секретаря, веде конференцію; студенти-журналісти ставлять запитання експертам з проблем, що винесені на розгляд семінару.

10. Семінар — вирішення проблемних завдань: проводиться на основі створення проблемних ситуацій, виділення проблемних завдань і праці над їх розв'язанням.

11. Семінар — "мозковий штурм": ефективний метод колективного обговорення, пошук рішень у процесі спільного висловлення думок. Цей принцип дає можливість за короткий час висловитись великій кількості студентів, що є передумовою вироблення найбільш розумного рішення. Студенти завчасно ознайомлюються з важливими проблемними завданнями, які потребують вирішення; під час семінару вносять конкретні пропозиції щодо розв'язання проблеми. Усі пропозиції записують, систематизують і визначають найбільш доцільні. Проблемні завдання повинні мати конкретну наукову, виробничу, соціальну спрямованість. Така робота проводиться, як правило, на старших курсах за умови достатньої теоретичної підготовки студентів. Цей вид семінару особливо ефективно впливає на інтелектуальний розвиток студентів, сприяє їх соціальному становленню як учасників професійної діяльності в різних сферах народного господарства.

12. Семінар з використанням ігрових ситуацій - проводиться у формі пізнавальної гри за типом телевізійних ігор (наприклад: «Що, де, коли?», «Рейн-ринг», «КВК» та ін. Ефективним різновидом таких семінарів є рольові ігри, на яких студенти-доповідачі виступають у ролі експертів з того чи іншого питання; їхні доповіді рецензуються і оцінюються групою рецензентів - до 3-х чоловік); студенти, які не згодні з деякими положеннями, висвітленими у доповідях експертів, виступають у ролі опонентів; веде семінар студент-головуючий, який надає слово усім учасникам гри, підводить підсумки після кожної доповіді, організовує обговорення тощо.

13. Міжпредметні семінари - проводяться одним або різними викладачами; на них обговорюється навчальна інформація, яка є предметом вивчення декількох дисциплін.

У процесі підготовки та проведення семінарських занять варто рішуче відмовитися від шкідливої практики, коли студенти, отримавши перелік питань з теми семінарського заняття, розподіляють між собою ролі, якими передбачено,

хто конкретно висвітлюватиме те чи те питання. Це породжує формалізм, пасивність основної частини академічної групи. Лише активна участь усіх студентів у розв'язанні окреслених завдань активізує їх, приносить задоволення учасникам семінару.

Важливу роль у формуванні професійної зрілості студентів відіграють *спеціальні семінари*, що є вищою сходинкою навчальної діяльності. Вони спрямовані на формування у студентів умінь та навичок проведення наукових досліджень. Спецсемінари зазвичай проводяться на старших курсах. Кафедри затверджують і розробляють їх тематику, укладають відповідні програми з чітким визначенням вузлових тем, основної літератури.

Обсяг занять залежить від обсягу й важливості загальної теми, кількості студентів у групі. На вступному занятті викладач акцентує увагу студентів на значущості теми, ознайомлює з організацією роботи над нею, дає методичні рекомендації щодо підготовки наукових повідомлень, розробки технологічних карт і т. ін. Тут же за студентами закріплюють конкретні теми (можна одну тему доручати 2—3 студентам) і складають календарний план підготовки матеріалів.

Безпосередньо на заняттях визначені студенти організовують і проводять навчальну роботу в групі: виступають з науковими повідомленнями, знайомлять з технологічними картами, обговорюють окремі аспекти проблеми. Всі студенти конспектують необхідні матеріали, рекомендовану літературу.

Таким чином, студенти займаються не лише трансляцією знань, а й набувають досвіду організації пізнавальної діяльності своїх товаришів.

Форми проведення семінарських занять

Форми проведення семінарських занять можуть бути різноманітними. Вони залежать від виду семінару, змісту, особливостей дисципліни, досвіду і кваліфікації викладача, складу студентів. Розрізняють дві основні форми проведення семінару:

- розгорнута бесіда за складеним і заздалегідь доведеним до студентів планом;

- невеликі доповіді студентів з наступним їх обговоренням також за планом, раніше виданим учасникам семінару.

Ці форми не повинні протиставлятися. У плані семінарів зазвичай відображається, в якій формі передбачається виступ студентів. Це можуть бути реферати, короткі доповіді, рецензії тощо.

Тематика семінарів щорічно обговорюється на кафедрі і лише після цього включається до тематичного плану дисципліни. У ряді випадків теми рефератів і доповідей повідомляються студентам ще на початку вивчення дисципліни. Вони закріплюються за студентами як за їх бажанням, так і за рішенням викладача. Після цього викладач планомірно веде роботу з кожним із них, допомагає (але не нав'язує) скласти план реферату, рекомендує навчальну і наукову літературу, консультує з вузлових питань теми. В кінцевому результаті план реферату (доповіді) повинен бути результатом самостійної роботи студентів над джерелами.

Методика підготовки семінарського заняття

При підготовці й проведенні семінарського заняття викладачу рекомендується спиратися на такі основні методологічні положення:

- обґрунтована цілеспрямованість теми і мети - постановка проблеми, зв'язок теорії з практикою, майбутньою професійною діяльністю студентів;
- продумане планування - виділення вузлових питань теми заняття, обґрунтованість змісту, його новизна і актуальність, використання найновішої наукової літератури;
- високий організаційно-методичний рівень семінару, що забезпечує активність, відверту дискусію, насиченість змістом, конструктивний аналіз всіх відповідей і питань, ефективність використання навчального часу;
- раціональний стиль проведення семінару, який допомагає поживленню дискусії, встановленню контакту з учасниками семінару, позитивних взаємовідносин, виключенню байдужості у їх роботі;

- аргументовані висновки щодо заняття, які мобілізують студентів на подальшу творчу роботу над навчальним матеріалом.

Основні дидактичні цілі проведення семінарських занять:

- забезпечити педагогічні умови для поглиблення і закріплення знань студентів з основ даного курсу, набутих під час лекцій та у процесі вивчення навчальної інформації, що виноситься на самостійного опрацювання;
- спонукати студентів до колективного творчого обговорення найбільш складних питань навчального курсу, активізація їх до самостійного вивчення наукової та методичної літератури, формування у них навичок самоосвіти;
- оволодіння методами аналізу фактів, явищ і проблем, що розглядаються та формування умінь і навичок до здійснення різних видів майбутньої професійної діяльності.

Функції семінарських занять

Семінарські заняття виконують основні функції - (відповідно формулюють дидактичні цілі заняття) навчальну, виховну, розвивальну і діагностично-корекційну:

- навчальна (поглиблення, конкретизація, систематизація знань, засвоєних під час лекційних занять та у процесі самостійної підготовки до семінару);
- розвивальна (розвиток логічного мислення студентів, набуття ними умінь працювати з різними літературними джерелами, формування умінь і навичок аналізу фактів, явищ, проблем тощо);
- виховна (патріотичне виховання, виховання економічної, екологічної культури і мислення, прищеплення інтересу до вивчення конкретної дисципліни та до фаху, формування потреби здорового способу життя тощо);
- діагностично-корекційна (контроль за якістю засвоєння студентами навчального матеріалу, виявлення прогалин у його засвоєнні та їх подолання та ін.).

Таким чином, визначаючи методичну концепцію організації і проведення семінарських занять, слід виходити з того, що:

- під час вивчення різних дисципліни студенти повинні засвоїти їх провідні ідеї (зміст понять, положень, законів, теорій та ін.); знати галузі їх використання; вміти застосовувати набуті знання, вміння й навички під час вивчення фахових дисциплін, у майбутній практичній діяльності тощо;
- до семінарських занять ставляться загально дидактичні вимоги (науковість, доступність, єдність форми і змісту, забезпечення зворотного зв'язку, проблемність та ін.);
- у методиці проведення семінарських занять є певні особливості, зумовлені логікою викладання конкретної дисципліни;
- необхідно забезпечити високий рівень мотивації (вивчення теми слід розпочинати із з'ясування її значення для засвоєння даної чи інших дисциплін, у майбутній професійній діяльності тощо);
- дотримання принципу професійної спрямованості та здійснення різнорівневих між предметних зв'язків з іншими дисциплінами, практичним навчанням забезпечує формування єдиної системи знань умінь та навичок студентів;
- важливим є також формування професійної культури і мислення;
- у процесі проведення семінарського заняття необхідно забезпечувати органічну єдність теоретичного і дослідницько-експериментального пізнання;
- семінарські заняття мають гармонійно поєднуватися з лекційними, практичними і лабораторними заняттями та самостійної роботою студентів.

Відмінною особливістю семінару як форми навчальних занять є:

- активна участь самих студентів у з'ясуванні сутності проблем, питань, що були винесені на розгляд;
- викладач надає студентам можливість вільно висловлюватися під час розгляду питань, що винесені на обговорення, допомагає їм вірно будувати свої міркування;
- навчальна мета семінару вимагає, щоб студенти були добре підготовлені до заняття;

- якщо студенти не підготовлені до заняття, то семінарське заняття перетворюється у фронтальну бесіду (викладач задає питання, студенти відповідають на них).

Алгоритм підготовки до семінарського заняття

1. Проаналізуйте тему заняття, подумайте над його дидактичними цілями і основними проблемами, які винесені на обговорення;
2. Опрацюйте рекомендовану навчальну, наукову та методичну літературу, при цьому обов'язково конспектуйте і занотуйте прочитане, виписуйте те, що, на ваш погляд, сприятиме ефективному проведенню семінарського заняття;
3. Намагайтеся сформулювати свою думку з кожного питання і обґрунтуйте свої міркування;
4. Запишіть запитання, які виникли у вас під час підготовки до проведення семінарського заняття, зверніться за консультацією до викладача-методиста чи викладача кафедри педагогіки;
5. Складіть розгорнутий план-конспект проведення семінарського заняття, ретельно обдумуючи його етапи, структурні елементи, навчальні питання, що виносяться на розгляд, методи, прийоми та засоби навчання, за допомогою яких забезпечуватиметься навчально-пізнавальна діяльність студентів.

Особливості технології і техніки організації та проведення практичних, лабораторних, індивідуальних занять, консультацій і колоквиумів

Значне місце в системі підготовки фахівців посідають практичні, лабораторні, індивідуальні заняття, консультації і колоквиуми. Головне їх завдання — закріплення, переведення у довготривалу пам'ять теоретичних знань, формування умінь і навичок з тієї чи іншої навчальної дисципліни, оволодіння апаратом наукових досліджень.

Практичне заняття — форма навчального заняття, в ході якого викладач організовує розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної

дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентами відповідно сформульованих завдань. Ця форма занять проводиться в лабораторіях або аудиторіях, обладнаних необхідними технічними засобами навчання, обчислювальною технікою.

Практичне заняття має бути добре підготовлене. Викладач, якому доручено ці заняття, за погодженням з лектором навчальної дисципліни завчасно готує необхідний методичний матеріал — тести для виявлення рівня оволодіння студентами відповідними теоретичними положеннями, набір завдань різного ступеня складності для розв'язання їх студентами.

Структура практичного заняття: проведення попереднього контролю знань, умінь і навичок студентів; постановка викладачем загальної проблеми та її обговорення за участю студентів; розв'язування завдань з їх обговоренням; розв'язування контрольних завдань; їх перевірка й оцінювання. Отримані студентом за окремі практичні заняття оцінки враховуються при виставленні підсумкової оцінки з відповідної навчальної дисципліни.

Кількість годин на практичні заняття з окремої дисципліни визначена навчальним планом. Перелік тем практичних занять міститься в робочій програмі навчальної дисципліни, а також повинен бути у на кафедрі.

У процесі проведення практичних занять використовуються різні методи навчання. Оскільки головним завданням цього виду навчальної роботи є формування умінь і навичок, провідне місце має відводитися різноманітним вправам (підготовчим, пробним, за зразком, тренувальним, творчим, практичним, графічним, усним, письмовим, професійним, технічним та ін.).

Практичні заняття мають відповідати таким вимогам:

1. Забезпечення розуміння студентами необхідності володіння базовими теоретичними знаннями.
2. Усвідомлення необхідності вироблення умінь і навичок, що мають професійну спрямованість.
3. Забезпечення оптимальних умов для формування умінь і навичок (санітарно-гігієнічних, дидактичних, виховних).

4. Навчання студентів раціональних методів оволодіння вміннями й навичками.
5. Забезпечення самостійної діяльності кожного студента.
6. Дотримання систематичності й логічної послідовності у формуванні умінь та навичок студентів.
7. Розробка завдань для практичних занять з чіткою професійною спрямованістю.
8. Широке включення в систему практичних занять завдань творчого характеру.
9. Систематичний контроль виконання студентами практичних завдань.
10. Постійне заохочення практичної навчальної діяльності студентів.

Слід відмовитися від практики, коли практичні заняття мають колективний характер: один студент виконує завдання на дошці, а інші працюють на своїх робочих місцях. Необхідно йти більш доцільним і ефективним шляхом: викладач має чітко визначити завдання, ознайомити студентів з методами самостійної діяльності, допомогти їм усвідомити алгоритм дій. І далі необхідно організувати самостійну роботу кожного студента під час практичного заняття.

Лабораторне заняття — форма навчального заняття, за якого студенти під керівництвом викладача особисто проводять натурні або імітаційні експерименти чи досліди з метою практичної перевірки і підтвердження окремих теоретичних положень навчальної дисципліни, набувають практичних навичок роботи з лабораторним обладнанням, устаткуванням, вимірювальною апаратурою обчислювальною технікою, оволодівають методикою експериментальних досліджень у конкретній предметній галузі.

Проведення лабораторних занять потребує добре підготовлених, спеціально обладнаних навчальних лабораторій з використанням устаткування, пристосованого до умов навчального процесу (лабораторні установки, макети тощо). Інколи лабораторні заняття доцільно проводити безпосередньо на виробництві, в умовах реального професійного середовища (на заводі, у полі, в науково-дослідному інституті, в школі).

Структура лабораторного заняття: проведення поточного контролю підготовленості студентів до виконання конкретної лабораторної роботи, виконання її завдань, підготовка індивідуального звіту про виконану роботу і захист його перед викладачем. Виконання лабораторної роботи оцінюється викладачем. Підсумкові оцінки за виконання лабораторних робіт враховуються при визначенні семестрової підсумкової оцінки з відповідної навчальної дисципліни.

Плани, технологію та методику проведення лабораторних робіт розробляють відповідні кафедри. Кількість годин на лабораторні заняття з окремої дисципліни визначається навчальним планом. Перелік тем лабораторних занять визначено робочою програмою навчальної дисципліни. Заміна лабораторних занять іншими видами навчальних занять не допускається. Кожен студент має самостійно виконати всі лабораторні роботи й оформити їх результати.

У процесі організації та проведення лабораторних робіт викладачеві необхідно акцентувати увагу на таких моментах: змістовність лабораторних занять; забезпечення лабораторій, кабінетів новітнім обладнанням, яке відповідає технологіям сучасного виробництва; матеріалами, реактивами, приладами, апаратами; забезпечення самостійності студентів у ході виконання лабораторних робіт; дотримання правил техніки безпеки; навчання студентів методів виконання цього виду робіт.

Індивідуальне навчальне заняття проводиться з окремими студентами з метою підвищення рівня їх підготовки та розкриття потенційних творчих здібностей. Цей вид занять організовується за окремим графіком з урахуванням індивідуального навчального плану студента.

Форми, види, обсяг, методи проведення індивідуальних навчальних занять, форми й методи поточного і підсумкового контролю (крім державної атестації) визначаються індивідуальним навчальним планом студента.

Індивідуальні навчальні заняття можуть проводитися з однієї, декількох дисциплін або з певної частини дисципліни.

Консультація— форма навчального заняття, що передбачає надання студентам потрібної допомоги у засвоєнні теоретичних знань і виробленні

практичних умінь і навичок шляхом відповіді викладача на конкретні запитання або пояснення окремих теоретичних положень чи аспектів їх практичного застосування. За спрямованістю вона має скеровуватися на допомогу студентам в оволодінні методологією теми чи розділу, а також методами самостійної навчальної роботи. Кількість годин на консультації визначається навчальними планами й індивідуальними планами викладачів. Консультації проводять викладачі, які читають відповідний навчальний курс, за графіком, що встановлює кафедра за погодженням з деканатами. Викладачі можуть надавати консультації групам студентів або окремим студентам.

Важливе місце в організації навчальної роботи студентів належить колоквіуму. *Колоквіум* — це вид навчальної роботи, що передбачає з'ясування рівня засвоєння студентами знань, оволодіння вміннями й навичками з окремої теми чи розділу. На колоквіум викладач запрошує в позанавчальний час групу студентів і в процесі співбесіди з'ясовує рівень засвоєння матеріалу. Це дає змогу вносити корективи в лекційний курс і практичні заняття.

Література.

1. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи. Підручник за рейтингово-модульною системою навчання. К. - 2006.
2. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи. Навчальний посібник, К., "Знання", 2005.
3. <http://knowledge.allbest.ru>
4. <http://www.info-library.com.ua/>
5. <http://www.big-lib.com/book/>

Жмайлов Валерій Миколайович
Лисенко Наталія Павлівна

Види та форми семінарських занять, вимоги до їх організації та проведення.
Практичні, лабораторні, індивідуальні заняття, консультації, колоквиуми

Суми, РВВ, Сумський національний аграрний університет, вул. Кірова, 160

Підписано до друку: жовтень 2013 р. Формат А5: Гарнітура Times New Roman

Тираж: 50 примірників   Замовлення _____   Ум.друк.арк. 0,7
